

DOI: 10.26565/2220-8089-2021-39-07
УДК 329.63:316.354

Синюченко Артем Михайлович
аспірант кафедри політології,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирівська, 60,
Київ, 01033,
artem4ik94@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0001-9850-2823>

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ПРЕКАРНОСТІ

Ідентифіковано багатомірність досліджень проблематики прекарності та прекаризації в новітню добу. Систематизовано підходи вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо змісту, джерел формування та політичних наслідків посилення процесів прекарності в сучасних суспільствах. Ідентифіковано тлумачення феномена прекарності у вузькому та широкому сенсах. Зазначено, що вагомими детермінантами трансформації соціально-політичної структури держав в епоху постмодернізму є зміни в системі глобального та національного виробництва, поширення мережесих форматів організації виробництва та трудової діяльності, затребуваність міжнародним та національним бізнесом гнучких форм організації праці. Розкрито пріоритети наукових розвідок в першій чверті ХХІ століття у частині аналізу змін структурного характеру соціально-політичного представництва найманої праці в нових умовах розвитку глобальної економіки та геополітики. Визначено, що зростання безробіття серед молоді з огляду структурних трансформацій системи виробництва та зайнятості, запровадження обмежувальних та часто дискримінаційних заходів щодо мігрантів на тлі активізації гасел економічного та політичного націоналізму загострюють проблему соціальної стабільності та політичної передбачуваності, сприяють ренесансу популістичних рухів та партій, зокрема як лівого, так і правого спрямування. Ідентифіковано дослідницький потенціал для аналізу процесів прекаризації у світі в цілому та окремих країнах спеціалізованих звітів та проектів міжнародних організацій. Важливим є те, що міжнародні організації не обмежуються виключно просвітницькою та аналітичною функціями з питань безробіття та соціальної стабільності, але й прикладають зусилля зі стабілізації сфери праці, зокрема це здійснюється в рамках ООН, Міжнародної організації праці (МОП), таких об'єднань як ЄС, ОЕСР і інших міжнародних і регіональних організацій. Оцінка тенденцій та проявів соціальної нестабільності та невизначеності у частині аналізу впливу пандемії COVID-19 як на рівні світу у цілому, так і окремих країн та регіонів, здійснюється у вимірі процесів структурної перебудови індустрій та сфери послуг; збільшення частки гнучких форм зайнятості, фрілансерства, «нульових контрактів», посилення нової соціальної стратифікації.

Ключові слова: прекаріат, прекарність, глобалізація, політична система, класи, соціально-політична структура суспільства, соціальна статифікація, COVID-19

Синюченко Артем Михайлович
аспірант кафедри політології,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
ул. Владимирская, 60,
Київ, 01033,
artem4ik94@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9850-2823>

ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ПРЕКАРНОСТИ

Идентифицирована многомерность исследований проблематики прекарности и прекаризации в новейшее время. Систематизированы подходы отечественных и зарубежных исследователей касательно содержания, источников формирования и политических последствий усиления процессов прекаризации в современных обществах. Идентифицировано толкование феномена прекарности в узком и широком смыслах. Отмечено, что весомыми детерминантами трансформации социально-политической структуры государств в эпоху постмодернизма являются изменения в системе глобального и национального производств, распространения сетевых форматов организации производства и трудовой деятельности, востребованность международным и национальным бизнесом гибких форм организации труда. Раскрыты приоритеты научных исследований в первой четверти XXI века в части анализа изменений структурного характера социально-политического представительства наемного труда в новых условиях развития глобальной экономики и геополитики. Определено, что рост безработицы среди молодежи с учетом структурных преобразований системы производства и занятости, введение ограничительных и часто дискриминационных мер в отношении мигрантов на фоне активизации лозунгов экономического и политического национализма обостряют проблему социальной стабильности и политической предсказуемости, способствуют ренессансу популистских движений и партий, в частности, как левого, так и правого толка. Идентифицирован исследовательский потенциал для анализа процессов прекаризации в мире в целом и отдельных странах специализированных отчетов и проектов международных организаций. Важно то, что международные организации не ограничиваются исключительно просветительской и аналитической функциями по вопросам безработицы и социальной стабильности, но и прилагают усилия по стабилизации сферы труда, в частности это осуществляется в рамках ООН, МОТ, ЕС, ОЭСР и других международных и региональных организаций. Оценка тенденций и проявлений социальной нестабильности и неопределенности в части анализа влияния пандемии COVID-19 как на уровне мира в целом, так и отдельных стран, и регионов, осуществляется с учетом измерения процессов структурной перестройки промышленности и сферы услуг; увеличения доли гибких форм занятости, фрилансства, «нулевых контрактов», усиления новой социальной стратификации.

Ключевые слова: прекариат, прекарность, глобализация, политическая система, классы, социально-политическая структура общества, социальная стратификация, COVID-19

Artem Syniuchenko

PhD Student,

Department of Political Science

Taras Shevchenko National University of Kyiv,

Volodimirskaya Street, 60,

Kyiv, 01033, Ukraine

artem4ik94@gmail.com,

<https://orcid.org/0000-0001-9850-2823>

PRIORITY DIRECTIONS OF PRECARIOUSNESS PROBLEMS RESEARCH

The presented research work deals with the multidimensionality of investigations on the problems of precariousness and precarization through recent period of time. The approaches of domestic and foreign scholars on the content of the study, sources of formation and political consequences of strengthening the processes of precariousness in modern societies have been systematized. The interpretation of the phenomenon of precariousness in narrow and broad senses has been identified. It's been noted that important determinants of the transformation of socio-political structure of states in postmodern era are the changes within system of global and national

production, the spread of network formats of organization of production and labor, the demand for international and national business flexible forms of labor organization. The priorities of scientific research through the first quarter of the 21st century in the analysis of changes within structural nature of the socio-political representation of wages-based labor in new conditions of global economy and geopolitics have been revealed. It is determined that the growth of youth unemployment due to structural transformations of manufacture and employment system, the introduction of restrictive and often discriminatory measures against migrants on the background of intensifying slogans of economic and political nationalism exacerbate the problem of social stability and political predictability, that contributes to the renaissance of populist movements and parties, in particular, either left or right bias. The research potential for the analysis of precarization processes in the world as a whole and in some particular countries of specialized reports and projects of international organizations has been identified. It is important that international organizations are not limited to educational and analytical functions on unemployment and social stability, but also make efforts to stabilize the workforce, in particular within the UN, the International Labor Organization (ILO), such associations like the EU, OECD and other international and regional organizations. Assessment of trends and manifestations of social instability and uncertainty in the analysis of the impact of the COVID-19 pandemic, both at the global level and in some countries and regions, is carried out through the measuring processes of industries and services restructuring; increasing share of flexible forms of employment, freelance, "zero contracts", strengthening of new social stratification.

Keywords: *precariat, precariousness, globalization, political system, classes, socio-political structure of society, social stratification, COVID-19*

Складовою новітніх трансформаційних зрушень у політичному та суспільному житті держав є посилення процесів прекарізації, що вже знайшло певне розкриття як у зарубіжній, так і вітчизняній політологічній думці першої чверті ХХІ століття. Прекарізацію можна ідентифікувати як процес трансформації соціального тла держав постіндустріальної доби, що супроводжується збільшенням частки осіб у суспільстві, котрі ведуть нестабільний спосіб життя та чия трудова діяльність не має довгострокових гарантій і містить зазвичай ознаки неповної зайнятості. При цьому зауважимо також, що інше дотичне поняття «прекарність» буде використовуватись нами в розумінні характеристики чи ознаки, яка відбиває нестійкий, нестабільний стан явищ і процесів у суспільному та політичному житті суспільства, викликаних цілою низкою технологічних, політичних, економічних тощо чинників. Разом із тим мова йде не просто про окремі прояви нестабільності, які носять тимчасовий характер та не визначають перебіг економічного та політичного життя сучасних держав. Насправді нове явище набуває все більш масштабних проявів та фактично руйнує сформовані вже кілька століть уявлення про класову структуру доіндустріальних та індустріальних суспільств у вигляді пролетаріату, капіталістів,

землевласників тощо. Феномен прекарізації формує нові виклики для політичних партій з огляду стрімкого розмивання традиційної соціальної бази їхнього електорального поля. Все активніше експерти та політики зазначають формування нового класу, а не просто соціальної групи, – прекаріату (від англ. precarious – «нестабільний», «нестійкий» і proletariat – «пролетаріат»). І хоча сам процес прекарізації почався ще у другій половині ХХ ст. в результаті цілої низки чинників, саме в останні роки і в експертному, і в політичному середовищі, все активніше ведуться дискусії щодо політичного потенціалу цього нового явища. З огляду політичної активності осіб, яких можна ідентифікувати як прекаріат, вони не мають однозначної політичної позиції, не виявляють себе ні правими, ні лівими, ні анархістами. Наразі взагалі відсутня будь-яка структуризація цієї соціальної спільноти, відтак більшою мірою доречно вказувати на відсутність однорідності як у середовищі суб'єктів, які відповідають явищу прекарізації, так і самого процесу, який має тенденцію до посилення в сучасних суспільствах. Нарощування масштабів окресленого явища та перспективи посилення його ролі в політичних процесах актуалізує проблематику дослідження зазначеного спрямування та надає їй не лише теоретичних сенсів, але й практичного значення.

Метою дослідження в представленій статті є розкриття змісту та пріоритетних напрямів політологічних розвідок з проблематики прекарності з огляду їх еволюції та проявів у новітню добу.

Розкриємо найбільш вагомим, на наш погляд, наукові політологічні дослідження, які дозволяють сформулювати цілісне розуміння феномена прекарності та прекарності, їхнє місце та роль у політичному житті сучасних держав. Науковий обіг поповнився поняттям «прекарність» ще в 70-ті роки ХХ століття завдяки працям французьких соціологів (Шуліка 2019: 8-10). Разом із тим саме системні кроки щодо розкриття феномена прекаріату продемонстровано в праці Гая Стендінга «Прекаріат – новий небезпечний клас» (Standing 2011). Ним окреслена соціальна база, яка підживлює феномен прекаріату, здійснено її класифікацію, визначено роль постіндустріальних зрушень в економіці, у посиленні невизначеності та турбулентності середовища традиційних індустрій, а відтак збільшенні рівня дисбалансів з точки зору соціальної стабільності працівників окреслених сфер. До соціальної бази прекаріату Г. Стендінг відносить: безробітних; зайняте населення з вкрай низьким рівнем доходів; населення зайняте в неформальному секторі економіки; працівники, що не мають стабільної роботи чи певності в її збереженні, зокрема особи, які працюють за договорами громадянського-правового характеру, та особи, які не охоплені колективними договорами; населення, яке офіційно працює в умовах вимушеної неповної зайнятості, зокрема робітники, які знаходилися у відпустках без збереження зарплати на період припинення робіт та особи, переведені за економічними причинами на неповний робочий день чи тиждень; сезонні працівники; працівники, які здійснюють трудову діяльність у шкідливих і тяжких умовах праці, зокрема особи, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам.

Новизна підходу Г. Стендінга та його спростування відповідності класового поділу суспільства новим умовам водночас дають поштовх як дослідженням відповідного спрямування (Breen 2002), так і стають підставою для нищівної критики з боку прибічників традиційної політичної науки, визнаючи нові підходи не більше і не менше фікцією (Allen 2014). У дослідження нової доби все ще відкритим лишається питання: що ж саме у більшій мірі спонукало до появи

нового суспільного феномена – неоліберальна політика з її обмежувальними та жорсткими підходами до соціального захисту та соціальних гарантій чи все-таки об'єктивні передумови у вигляді невпинного поступу науково-технічного прогресу, поглиблення суспільного поділу праці, природня зміна технологічних укладів? Економічне підґрунтя формування прекаріату вбачається в низці праць (Büchtemann & Quack 1989; Standing 2014). Дослідниками аргументовано, що втрата традиційної промисловості позицій на користь сфери послуг та економіки високих технологій призводить до серйозних наслідків: скороченню робочих місць і їх незахищеності, зниженню заробітної плати, зменшенню соціальних привілеїв для працівників, посиленню невизначеності очікувань щодо кар'єри. Досить численними є регіональні дослідження, які виявляють процеси прекарізації в тій чи іншій країні чи окремих регіонах (Ballafkih, Zinsmeister, Meerman 2017; Schulten, Müller 2019; Psøe, Larsen 2017; O'Reilly, Nazio. & Roche 2014). Окремі гендерні аспекти трансформації структури зайнятості в умовах кризи 2008 року знайшло своє відображення в науковому дослідженні «Зайнятість домашніх господарств та криза в Європі» (Sánchez-Mira, O'Reilly 2019). На основі аналізу статистики доходів та стилю життя в окремих країнах ЄС запропоновано новий підхід до міжнаціональної типології структури зайнятості домогосподарств та вказано на зміни, зумовлені кризовими процесами та переходом останніх на режим матеріальних обмежень, незалежно від рівня професійної кваліфікації їх членів.

Проблематика міграції як джерела соціальної бази прекаріату все частіше також знаходить своє розкриття в новітніх розробках дослідників (Chamie 2020; Hein de Naas 2019:14). І якщо в допандемічний період вона розглядалася в площині тиску зовнішніх мігрантів на національні ринки праці країн-реципієнтів; соціальної напруженості з огляду гендерних, етнічних, релігійних чи расових конфліктів, цивілізаційному протистоянні «Південь-Північ та Схід-Захід» (Hlatshwayo 2019; Schierup & Ålund 2013), то наразі все більша частина публікацій присвячена впливу глобального фактора пандемія COVID-19 на міжнародні міграційні процеси та трансформацію міграційної політики (Chamie 2020; Hein de Naas 2019). Загальний висновок полягає у тому, що міграційна

політика усіх країн світу наразі націлена на суттєві обмеження в'їзду представників інших країн на їхню територію. Досить цікавою в цьому сенсі є стаття «Міжнародна міграція посеред кризового світу» (Chamie 2020) присвячена дослідженню трендів міжнародних міграційних процесів до пандемії та їх зміні після поширення коронавірусу. Автор доходить висновку, що в умовах пандемії міжнародна міграція є додатковим викликом для більшості країн – як тих, що виступають основними дестинаціями спрямування мігрантів, так і тих, з яких виїжджає найбільші кількості населення. Для перших країн основна загроза полягає у тому, що збільшуються ризики соціальної напруженості в країнах-реципієнтах з огляду неконтрольованого поширення вірусу, боротьба з чим вимагає додаткових витрат місцевих бюджетів, а відтак, виборців. Окрім цього, значна частина з тих, хто приїхав у країну на тимчасові заробітки, не має медичного страхування, тоді як не лікувати таких хворих держава не може, зважаючи що така поведінка створює додаткові загрози для здорової частини населення (Chamie 2020).

Якщо говорити про країни, які є донорами мігрантів, то для них додаткові витрати пов'язані з поверненням з-за кордону тих жителів, які хочуть цього, їх тестуванням тощо.

У будь-якому випадку наразі перед всіма країнами світу виникають нові виклики, зумовлені тим, що протягом наступних років відбудеться трансформація міграційної політики усіх держав світу, що відбуватиметься як у контексті посилення вимог безпеки, так і зміни загального економічного ландшафту.

Серйозне аналітичне підґрунтя для дослідження цього явища у світі в цілому та окремих країнах зокрема презентують спеціалізовані звіти та проекти міжнародних організацій. При цьому варто вказати на те, що міжнародні організації не обмежуються виключно просвітницькою та аналітичною функціями з питань безробіття та соціальної стабільності. Ними прикладаються зусилля, хоча і не завжди результативно, зі стабілізації сфери праці, зокрема це здійснюється в рамках ООН, МОП, ЄС, ОЕСР і інших міжнародних і регіональних організацій.

Зокрема активні емпіричні дослідження експертів МОП з огляду проблем прекарності ведуться вже понад десять років та стосуються посилення стану

невизначеності та турбулентності ринків праці та соціальних втрат (Evans & Gibb 2009). Особлива увага в новітніх дослідженнях приділяється впливу COVID-19 на економічну активність, перехід на гнучкі форми трудової діяльності, зокрема і у дистанційному режимі, зростанню безробіття та панічних настроїв серед працівників, особливо малого та середнього бізнесу щодо нестійкості власного становища та високих ризиків банкрутства (ILO Monitor 2020; World Employment 2021). Дослідження МОП засвідчують, що прекаризація не є маргінальним явищем, яке стосується невеликої кількості соціальних груп. Пандемія довела, що прекаризація – це явище загальносоціального масштабу.

Так, на початку 2021 року, за оцінкою експертів Міжнародної організації праці, 93% працівників у світі проживали в країнах, де діяв той чи інший режим закриття робочих місць (World Employment 2021: 1). За таких умов дестабілізація світового та регіональних ринків праці досягла історично безпрецедентних масштабів, які можна порівнювати щонайменше з Великою депресією, а порівняно із останньою світовою фінансовою кризою 2008-2009 рр. втрати робочого часу в нинішній період були в чотири рази більші. Глобальний індикатор втрат вражає: у всьому світі відбулося скорочення зайнятості, еквівалентне втраті 114 мільйонів робочих місць. Примітно те, що найбільш вразливими у цих дестабілізаційних процесах виявилися ті типові представники ринку праці, що у першу чергу поповнюють лави прекаріату: жінки та молодь. Порівняно з 2019 р. у відносному вираженні скорочення зайнятості серед жінок (5,0%) було вище, ніж серед чоловіків, а серед молодих працівників (8,7%) – вище, ніж серед працівників старшого віку. При цьому скорочення зайнятості в 2020 р. привело в першу чергу до зростання бездіяльності, а не безробіття. Втрати робочого часу експерти МОП оцінюють як через скорочення зайнятості, так і з урахуванням кількості робочого часу при збереженій роботі. Зауважимо необхідність диференціювання працівників, які стикаються з втратою зайнятості: вони або набувають статус «безробітних» (при цьому активно шукають нову роботу), або можуть бути ідентифіковані як «бездіяльні» (тобто знаходяться за межами ринку праці, оскільки не готові до трудової діяльності /

або не шукають роботу). Оцінювання масштабів скорочення кількості робочого часу оцінювалося експертами як скорочений робочий день, так і «нульовий робочий час» при збереженні зайнятості.

Певного трагізму та значною мірою песимізму нинішній ситуації надає той факт, що масштаби бездіяльності, на частку якої припадає 71% скорочення зайнятості у світі, виросли на 81 млн осіб, що призвело до скорочення рівня частки зайнятих на 2,2 % – до 58,7% (World Employment 2021).

Навіть ті працівники, яким вдалося зберегти свої робочі місця, вимушені погоджуватися на нестандартні форми зайнятості, що часто призводило до втрати соціальних гарантій, а відтак впевненості у завтрашньому дні. Якщо порівнювати попередні кризи з кризою, викликаною COVID-19, з огляду змін на ринках праці у цілому у світі, то експерти МОП фіксують очевидні відмінності: у допандемічний період лівова частка втрат робочого часу була зумовлена зростанням рівня безробіття. Разом із тим нині основними факторами загальних втрат робочого часу стали більш латентні форми втрат, зокрема бездіяльність та скорочення тривалості робочого дня.

Зауважимо, що аналітичні експерти виявляють суттєві секторальні дисбаланси та асиметрії. Так, зокрема дестабілізаційні процеси відчутно торкнулися сервісної сфери, яка в рамках постіндустріальної економіки традиційно сприймалася як такою, що має необмежений потенціал до зростання. Вже на прикладі економік США, ЄС, КНР та інших держав можна говорити про різочу диференціацію щодо масштабної втрати робочих місць. Найбільш постраждалими секторами стали готельний бізнес та громадське і харчування, мистецтво і культура, роздрібна торгівля, будівництво. Деякі ж сектори сфери висококваліфікованих послуг продемонстрували навіть позитивне зростання зайнятості, зокрема такі як інформаційні та комунікаційні послуги, фінансова та страхова діяльність (ILO Monitor 2021: 2).

Щодо відбиття феномена прекаріату у наукових розвідках вітчизняних дослідників, то серйозні напрацювання з цього питання наявні у низці публікацій (Куцепал 2017; Шуліка 2019; Афенченко 2015; Зархіна 2017). У них акцентується увага на самому концепті прекарності з огляду сучасного політологічного дискурсу (Шуліка 2019), ідентифікується природа феномена прекаріату та виявляються ризики й загрози

для суспільного та політичного буття з огляду нарощування масштабів зазначеного явища (Зархіна 2017: 75, 78). Аналіз ключових ознак прекаріату як-от соціальної пасивності, відсутності почуття солідарності, неусвідомлення свого соціального інтересу та брак артикулювання своїх вимог та запитів до чинної політичної системи прийняття рішень дозволив сформулювати висновки щодо слабкої реалізації політичного потенціалу прекаріату як у західних суспільствах, так і в Україні (Куцепал 2017: 73). Окреслюючи вітчизняну специфіку прекаріату, фахівці зазначають, що вказана проблема стоїть у нашій державі більш гостро, оскільки в Україні наразі навіть ті, хто має постійну роботу, знаходяться в зоні ризику. Вони є певною мірою латентним прекаріатом, оскільки не можуть бути впевненими у своєму майбутньому. Прекаріатом згідно з дослідженням (Афенченко 2015: 216-220) варто вважати соціальну групу, що діє в умовах аномії відповідно до класифікації способів поведінки, запропонованих Р. Мертоном. Вітчизняний науковець оцінюючи соціальну базу прекаріату, пов'язує її, у першу чергу, із зовнішніми трудовими мігрантами, безробітними, працевлаштованими з низьким рівнем доходів і з оплатою праці в «конвертах», працівниками з неповною зайнятістю, в умовах, що не відповідають нормам охорони праці. Відтак на прикладі різних типів поведінкових реакцій (аномійне самогубство (ретритизм – відхід з життя), наявні підпорядкування, інновація, ритуалізм і заколот) він запропонував оцінити сформовану в Україні соціальну базу прекаріату. Зазначимо, що дослідження українських учених відбивають новітні тренди в дослідженнях світової політологічної та соціологічної науки, виокремлюючи при цьому національну специфіку як соціальної бази прекаріату, так і політичних наслідків маргіналізації суспільних відносин та буття.

Проведене дослідження ключових напрямів дослідження проблематики прекарності засвідчило, що, як будь-яке суспільне явище, воно пройшло певну еволюцію, на кожному новому етапі свого розвитку отримувала підживлення завдяки новим детермінантам та рушійним силам. І це, у свою чергу, знаходило осмислення в науковій політологічній думці. Узагальнення теоретичних підходів щодо розкриття проблематики прекарізації та прекарності представлено в Таблиці 1.

Таблиця 1.

Еволюція теоретичних та емпіричних підходів щодо розкриття проблематики прекаризації та прекарності (складено автором)

Етап еволюції	Фокус досліджень	Автори, що займалися проблематикою відповідного періоду
70 - ті рр. XX ст. Започаткування окремих елементів теорії прекарності	Прекарність тлумачиться у вузькому сенсі та ідентифікується із нестабільністю майнового стану працівників, викликаного бідністю, зазвичай посилюється із втратою роботи та тривалістю безробіттям; відтак нестабільність зумовлена нестійким соціально-політичним статусом працівників з огляду на працевлаштування. Інший аспект - ознака трудових угод між працедавцями та працівниками, що вказує на їх нестійкий характер та слабкі соціальні гарантії для працівників.	А. Пітру, Ж.-К. Барб'є (Франція)
80-90 ті рр. XX ст.	Прекарність розглядається як результат економічних реформ, реалізованих неоліберальною державою («рейганоміка», «тетчеризм» тощо), що призводить до посилення ролі ринкових регуляторів на тлі обмеження впливу держави, поширення більш гнучких форм організації праці, зниження рівня соціального захисту. Пропонується використання терміну прекарності в широкому сенсі, не обмежуючись проблемою у сфері зайнятості, а окреслюючи нею нестійкий стан соціально-політичної системи у цілому. Запропонована концепція «соціальної ізоляції» щодо європейського суспільства.	Ж.-К. Барб'є, Р. Кастель, М. Фуко(Франція) Бюхтеман К., Квак С.(Бельгія), Джессоб Б., Дуган К., Фоті А., Р. Мунк (Великобританія)
Кінець 90-х XX ст.– 10 – ті рр. XXI ст.	Проблематика прекаріату розглядається в площині проблем трансформації соціально-економічних відносин та їх впливу на політичну та соціальну сфери. Розробка концепту «соціальної множинності» як відображення механізму суспільної взаємодії в нових умовах глобалізації. Розкривається роль мережевого устрою в забезпеченні самовираження та самореалізації індивідууму незалежно від його майнового статусу, чинники зниження вагомості будь-якої влади.	А. Негрі, М. Тронті, П. Вірно, М. Хардт (Італія)
10-20 – ті рр. XXI століття	Поглиблення концепції «соціальної ізоляції», остання обґрунтовується не лише з економічних, але й політичних, культурологічних, етнічних, гендерних тощо пояснень. Аналіз процесів докорінної реструктуризації системи капіталістичних відносин на глобальному та національному рівнях; посилення мережевого характеру виробництва та суспільних відносин; оцінка переваг гнучких форматів виробництва та зайнятості в постіндустріальну добу. Ідентифікація чинників та проявів розмивання критеріїв традиційної класової ідентифікації працівників та працедавців. Дебати щодо зміни структурного характеру соціально-політичного представництва найманої праці в нових умовах розвитку глобальної економіки та геополітики. Аналіз політичних ефектів та наслідків виключення певних прошарків населення, зокрема молоді з ринку праці;	І. Андерсон, П. Реткліфф, П. Лі, Г.Стендінг, В. Лорі, М. Кастельс (Великобританія) Дж. Чамі (США), Хайн де Хаас (Нідерланди), М. Чайка (Австрія), М.-Л. Флао (Франція), аналітичні звіти

	<p>дослідження ренесансу ультраправих та ультралівих популістичних рухів та партій. Оцінка посилення процесів прекарності європейських суспільств та США з огляду впливу зовнішньої міграції. Аналіз впливу пандемії COVID-19 на прискорення процесів структурної перебудови індустрій та сфери послуг в розрізі проблематики гнучких форм зайнятості, фрілансерства, «нульових контрактів», нової соціальної стратифікації.</p>	<p>Міжнародної організації праці, Міжнародної організації міграції, ОЕСР, Світового банку та інш.</p>
--	--	---

Підводячи підсумки, зазначимо, що проблематика прекарності у частині впливу на окреслені процеси глобальних детермінант, у тому числі пандемії коронавірусу, буде ще довго в епіцентрі уваги політологів та соціологів. Нинішні рецесійні процеси лише підштовхують трансформаційні зрушення в секторі індустрії та сфері послуг, спричиняючи при цьому складне комбінування як циклічного (що може бути зменшено в період фази поживавлення економічного циклу), так і структурного безробіття. Останнє, що зумовлене моральним старанням цілої низки професій та видів діяльності під впливом науково-технічного прогресу, безпосередньо є одним із довгострокових джерел соціальної бази прекаріату й має тенденцію лише до нарощування. Зростання безробіття серед молоді з огляду структурних трансформацій системи виробництва та зайнятості, обмежувальні та часто дискримінаційні заходи щодо мігрантів у ситуації активізації гасел економічного та політичного націоналізму загострюють проблему соціальної стабільності та політичної передбачуваності, сприяють ренесансу популістичних рухів і партій, зокрема як лівого, так і правого спрямування (Vach 2018). Вже перманентні рецесійні процеси (починаючи зі світової кризи 2008 року і нинішньої, викликані COVID) ставлять під загрозу баланс соціальних структур через зубожіння середнього класу майже у всіх країнах Старого та Нового Світу. Ця тенденція не тільки посилює загрозу для соціальної згуртованості, а й загрожує самій природі так званої демократії західного зразка. Середній клас, який завжди був поглиначем як вібрацій конкуренції, так і конфронтації соціальної еліти з соціально слабкими, поступово за нових обставин втрачає свою сталість та витривалість, диверсифікуючись на нові соціальні нестійкі прошарки, зокрема і прекаріат (Mavrozacharakis, Georgia 2018). Все це засвідчує, що дослідницьке поле проблематики прекарності має величезний

потенціал до розширення з огляду новітніх економічних і політичних процесів та явищ національного та глобального рівнів, що породжує нові виклики та ризики для подальшого розвитку держав світу та їх політичних систем та потребує релевантного вивчення та реагування.

ЛІТЕРАТУРА

- Шуліка, Андрій. 2019. *Прекарність в сучасному політичному процесі*. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя.
- Standing, Guy. 2011. *The Precariat: The New Dangerous Class*. New York: Bloomsbury Academic.
- Breen, R. 2002. A Weberian approach to class analysis. In Wright, E. O. (Ed.), *Alternative foundations of class analysis*. Cambridge. UK: Cambridge University Press. URL: <https://www.ssc.wisc.edu/~wright/Found-all.pdf>
- Allen, K. 2014. "The precariat: New class or bogus concept?". *Irish Marxist Review* 3: 43-53.
- Büchtemann, C. F. & Quack, S. 1989. "Bridges" or "traps"? Non-standard employment in the Federal Republic of Germany. In: Rodgers, G., Rodgers, J. (Eds.). *Precarious jobs in labour market regulation: The growth of atypical employment in Western Europe*. Brussels: International Institute for Labour Studies: 111-149.
- Standing, Guy. 2014. "Understanding the precariat through labour and work". *Development and Change* 45: 963-980. DOI:10.1111/dech.12120
- Ballafkih, H., Zinsmeister, J., Meerman, M. A. 2017. "Job and a Sufficient Income Is Not Enough: The Needs of the Dutch Precariat", *SAGE Open*. DOI: 10.1177/2158244017749069
- Schulten, Thorsten & Müller, Torsten. 2019. "What's in a name? From minimum wages to living wages in Europe", *European Review of Labour and Research* 25(3): 267-284. DOI: <https://doi.org/10.1177/1024258919873989>
- Ilsoe, A., Larsen, T.P. & Felbo-Kolding, J. 2017. "Living hours under pressure: flexibility loopholes in the Danish IR-model", *Employee Relations*. 39(6): 888-902. DOI: <https://doi.org/10.1108/ER-03-2017-0049>
- O'Reilly, J., Nazio, T. & Roche, J.M. 2014. "Compromising conventions: attitudes of dissonance and indifference towards full-time maternal employment in Denmark, Spain, Poland and the UK", *Work*,

Employment and Society 28 (2):168-188.

Sánchez-Mira, N. & O'Reilly, J. 2019. "Household Employment and the Crisis in Europe". *Work, Employment and Society* 33(3): 422-443. DOI:10.1177/0950017018809324

Chamie, Joseph. 2020. "International Migration amid a World in Crisis", *Journal on Migration and Human Security* 8(3). DOI: <https://doi.org/10.1177/233150242094879>

Hein de Haas, Mathias. 2019. "International Migration: Trends, Determinants, and Policy Effects". Hein de Haas, Czaika, Mathias, Flahaux, Marie-Laurence, Mahendra, Edo, Natter, Katharina Vezzoli, Simona, Villares Varel, María, *Population and development review* 45(4). DOI: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/padr.12291>

Hlatshwayo, Mondli. 2019. "Precarious work and precarious resistance: a case study of Zimbabwean migrant women workers in Johannesburg", *South Africa. Diaspora Studies* 12(2): 160-178. DOI: 10.1080/09739572.2018.1485239

Schierup, Carl-Ulrik & Ålund, Aleksandra. 2013. "A Global migrant precariat labour, citizenship and space for civil society", *Proceedings from the conference Primer Seminario Internacional de Estudios Críticos del*. DOI: 10.13140/RG.2.1.4239.7200

Evans, John & Gibb, Euan. 2009. *Moving from precarious employment to decent work*. Geneva : ILO.

ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Sixth edition. 2020. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-dgreports/-dcomm/documents/briefingnote/wcms_755910.pdf

World Employment and Social Outlook: Trends 2021 International Labour Office – Geneva: ILO, 2021. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-dgreports/-dcomm/-publ/documents/publication/wcms_795453.pdf

Куцупал, С. В. 2017. "Трансформації соціальної системи в світоглядній парадигмі сучасності: ризики та небезпеки", *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого"*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія 4 (35): 71-80.

Афенченко, Г. В. "Прекаріат як аномійний клас", *Вісник Харківської державної академії культури*. Харків: ХДАК. 47: 213-224. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/haksk_2015_47_26.

Зархіна, М.О. 2017. "Прекаріат як соціально-політичний феномен: у чому загрози?", *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна, серія "Питання політології"*. 31: 73-78.

Vach, B. 2018. "Gerissene Fäden: Anmerkungen zu Erwartungen für eine neue Klassenpolitik und Enttäuschungen, die um die Ecke lauern", *PROKLA. Zeitschrift für Kritische Sozialwissenschaft* 48(193): 663–673. DOI: <https://doi.org/10.32387/prokla.v48i193.1151>

Mavrozacharakis, Emmanouil & Georgia,

Dimari. 2018. "The Decommissioning of the Middle Class". DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3236203>

REFERENCES

Shulika, Andrii. 2019. *Prekarnist v suchasnomu politychnomu protsesi (Precariousness in the modern political process)*. Nizhyn : NDU im. M. Hoholia. (in Ukrainian).

Standing, Guy. 2011. *The Precariat: The New Dangerous Class*. New York: Bloomsbury Academic.

Breen, R. 2002. A Weberian approach to class analysis. In Wright, E. O. (Ed.), *Alternative foundations of class analysis*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. URL: <https://www.ssc.wisc.edu/~wright/Found-all.pdf>

Allen, K. 2014. "The precariat: New class or bogus concept?", *Irish Marxist Review* 3: 43-53.

Büchtemann, C. F. & Ouack, S. 1989. "Bridges" or "traps"? Non-standard employment in the Federal Republic of Germany. In Rodgers, G., Rodgers, J. (Eds.). *Precarious jobs in labour market regulation: The growth of atypical employment in Western Europe*. Brussels: International Institute for Labour Studies: 111-149.

Standing, Guy. 2014. "Understanding the precariat through labour and work", *Development and Change*. 45: 963-980. DOI:10.1111/dech.12120

Ballafkih, H., Zinsmeister, J., Meerman, M. A. 2017. "Job and a Sufficient Income Is Not Enough: The Needs of the Dutch Precariat", *SAGE Open*. DOI: 10.1177/2158244017749069

Schulten, Thorsten & Müller, Torsten. 2019. "What's in a name? From minimum wages to living wages in Europe", *European Review of Labour and Research* 25(3): 267-284. DOI: <https://doi.org/10.1177/1024258919873989>

Ilsøe, A., Larsen, T.P. & Felbo-Kolding, J. 2017. "Living hours under pressure: flexibility loopholes in the Danish IR-model". *Employee Relations* 39(6): 888-902. DOI: <https://doi.org/10.1108/ER-03-2017-0049>

O'Reilly, J., Nazio, T. & Roche, J.M. 2014. "Compromising conventions: attitudes of dissonance and indifference towards full-time maternal employment in Denmark, Spain, Poland and the UK", *Work, Employment and Society* 28 (2):168-188.

Sánchez-Mira, N. & O'Reilly, J. 2019. "Household Employment and the Crisis in Europe". *Work, Employment and Society* 33(3): 422-443. DOI: 10.1177/0950017018809324

Chamie, Joseph. 2020. "International Migration amid a World in Crisis", *Journal on Migration and Human Security* 8(3). DOI: <https://doi.org/10.1177/233150242094879>

Hein de Haas, Mathias. 2019. "International Migration: Trends, Determinants, and Policy Effects". Hein de Haas, Mathias; Czaika, Mathias; Flahaux, Marie Laurence; Mahendra, Edo; Natter,

Katharina; Vezzoli, Simona; Villares-Varel, María, *Population and development review* 45(4) URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1/padr.12291>

Hlatshwayo, Mondli. 2019. "Precarious work and precarious resistance: a case study of Zimbabwean migrant women workers in Johannesburg", *South Africa. Diaspora Studies*, 12(2): 160-178. DOI: 10.1080/09739572.2018.1485239

Schierup, Carl-Ulrik & Ålund, Aleksandra. 2013. "A Global migrant precariat labour, citizenship and space for civil society", *Proceedings from the conference Primer Seminario Internacional de Estudios Críticos del*. DOI: 10.13140/RG.2.1.4239.7200

Evans, John & Gibb, Euan. 2009. *Moving from precarious employment to decent work*. Geneva: ILO.

ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Sixth edition. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-dgreports/-dcomm/documents/briefingnote/wcms_755910.pdf

World Employment and Social Outlook: Trends 2021 International Labour Office – Geneva: ILO, 2021. URL:

https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-dgreports/-dcomm/-publ/documents/publication/wcms_795453.pdf

Kutsepal, S. V. 2017. "Transformatsii sotsialnoi systemy v svitohliadnii paradyhmi

suchasnosti: ryzyky ta nebezpeky (Transformations of the social system in the worldview paradigm of modernity: risks and dangers)", *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»*. Seriiia: *Filosofiiia, filosofiiia prava, politolohiia, sotsiolohiia* 4(35): 71-80 (in Ukrainian).

Afenchenko, H. V. "Prekariat yak anomiiinvi klas (Precariat as an anomie class)", *The Journal of V.N. Karazin Kharkov National University. Issues of Political Science Kharkiv: KhDAK*. 47: 213-224. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/haksk_2015_47_26. (in Ukrainian).

Zarkhina, M.O. 2017. "Prekariat yak sotsialno-politychnyi fenomen: u chomu zahrozy? (Precariat as a socio-political phenomenon: what are the threats?)", *The Journal of V.N. Karazin Kharkov National University. Issues of Political Science* 31: 73-78 (in Ukrainian).

Bach, B. 2018. "Gerissene Fäden: Anmerkungen zu Erwartungen für eine neue Klassenpolitik und Enttäuschungen, die um die Ecke lauern", *PROKLA. Zeitschrift für Kritische Sozialwissenschaft*. 48(193): 663–673. DOI: <https://doi.org/10.32387/prokla.v48i193.1151>

Mavrozacharakis, Emmanouil & Georgia, Dimari. 2018. "The Decommissioning of the Middle Class". DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3236203>